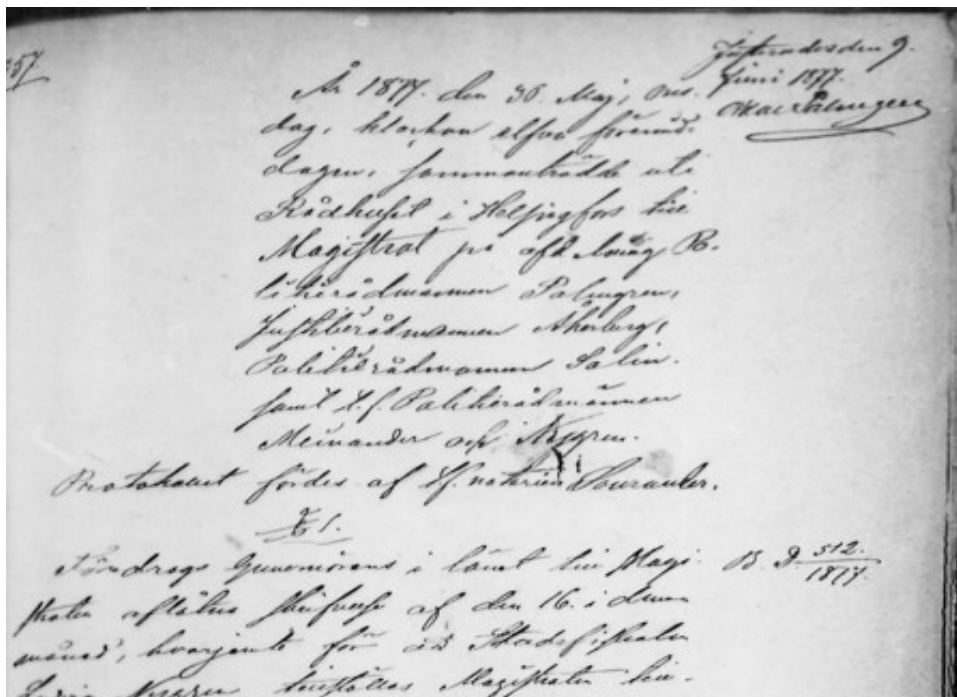

Kunnallinen päätöksenteko ennen vuotta 1875

Maistraatti

Maistraatti oli kaupunkien keskeisin hallintoelin ennen kaupunginvaltuuston perustamista 1800-luvun lopussa. Se suoritti sekä valtiovallan määräämiä tehtäviä että toteutti kaupungin itsehallintoa. Melkein kaikki julkinen toiminta kaupungin alueella kuului kaupungille, ja kaupunki saattoi yhteisen edun nimissä laajentaa toimintaansa paikallisen harkinnan mukaan. Maistraatti hoiti kaupungin omaisuutta, huolehti rakennustoiminnasta ja julkaisi säännöksiä esimerkiksi elinkeinojen valvontaan liittyen. Se myös valvoi valtion puolesta muiden elinten päätösten lainmukaisuutta. Tätä kautta maistraatti puuttui muiden elinten päätösvaltaan.

Maistraatti koostui pormestarista ja raadista, johon valittiin porvariston jäseniä. Porvarioikeuksien haltijat muodostivat kaupungin etu- ja velvollisuusyhteisön. Porvaristo pystyi vaikuttamaan kaupunginhallintoon ja toisaalta kaupunki saattoi määrätä esimerkiksi tien rakennettavaksi porvariston rahoilla.

Kuva 1. Ote maistraatin pöytäkirjasta vuodelta 1877.

Maistraatti sekä oikeusasioita käsittelevä raastuvanoikeus koostuivat alun perin samoista jäsenistä, mutta 1800-luvulla molemmat saivat omat jäsenensä, kun oikeudelliset tehtävät haluttiin erottaa selkeämmin kunnallisista ja taloudellisista tehtävistä. Monia tärkeitä asioita, kuten verotusta, maistratti ja raastuvanoikeus käsittelevät kuitenkin yhdessä.

Maistraatin arkistossa on esimerkiksi sille lähetettyjä anomuksia muun muassa porvarioikeuksiin tai rakentamiseen liittyen. Päätökset löytyvät maistraatin pöytäkirjoista. Hyvä apuväline henkilöiden tutkimiseen 1800-luvulla on Helsingin kaupungin historiatoimikunnan koostama henkilöhakemisto maistraatin pöytäkirjoihin vuosille 1809—1874. Se löytyy digitoituna Sinetti-arkistotietokannasta

historiatoimikunnan arkiston sarjasta Ha. Raastuvanoikeuden arkisto sisältää muun muassa perukirjoja.

A h l f o r s , Carl, slaktarebohöllare					
1843	12/7	§	4. p. 861	burskapsansökning	ss. slaktare
1843	2/8	§	8. p. 1002	"	"
1847	8/11	§	8. p. 1353	köp av gården	Albertsgatan N:o 2

Kuva 2. Historiatoimikunnan henkilöhakemisto maistraatin pöytäkirjoihin, hakukortti.

Kaupunginvanhimmat ja kaupunginkassa

Kaupunkien varhaista edustuslaitosta, yleistä raastuvankokousta, pienempänä ja käytännöllisempänä elimenä toimi kaupunginvanhimmat jo 1600-luvulta lähtien. Raastuvankokouksen työstä suuri osa korvautui kaupunginvanhimpien kokouksilla. Kaupunginvanhimpia oli Helsingissä 18 ja he edustivat kauppiaita, pikkuporvareita ja käsityöläisiä. Kaupunginvanhimmat lausuvat mielipiteensä hyvin erilaisista kaupunginhallintoon liittyvistä asioista ja kaupungin tulojen käyttö riippui heidän päätöksistään. Kaupunginvanhimpien rooli ja sen sekä raastuvankokouksen välinen raja eivät olleet täysin selkeitä.

Kaupunginkassa oli maistraatin alainen toimielin, joka huolehti kaupungin tileistä. Sen toiminta päättyi kunnallishallinnon uudistuksen myötä 1873, kun rahatoimikamari aloitti toimintansa. Kaupunginkassan arkistossa on muun muassa taksoitusluetteloita sekä kaupungin eri viranomaisten tiliasiakirjoja.

Vuoden 1875 jälkeen

Kaupunginvaltuustojen perustaminen

Kunnallishallinto uusittiin perusteellisesti vuonna 1873. Kaupunkeihin perustettiin kaupunginvaltuustot ja kaupunginvanhimpien elin lakkautettiin. Porvariston etuoikeutetusta asemasta luovuttiin, ja kaupunkikunnan jäseniä olivat jatkossa kaikki, jotka omistivat kaupungissa asunnon tai maata tai harjoittivat siellä elinkeinoa. Kaupunginvaltuuston vaalissa äänivalta riippui veroäyrimäärästä. Äänestä saivat vain veroa maksavat ja heillä oli verotaakastaan riippuen 1 – 25 ääntä.

Toimeenpanovalta annettiin vasta perustetulle rahatoimikamarille. Sen kanslia ja asiamiesosasto sekä rahatoimikonttori toimeenpanivat rahatoimikamarin päätökset. Maistraatille jäi lähinnä laillisuusvalvojan ja osittain myös toimeenpanijan rooli. Samassa yhteydessä kaupunkikunnan toimivaltaa lisättiin huomattavasti, ja kaupungin vastuulle tulivat muun muassa köyhäinhuolto- ja kansakouluasiat.

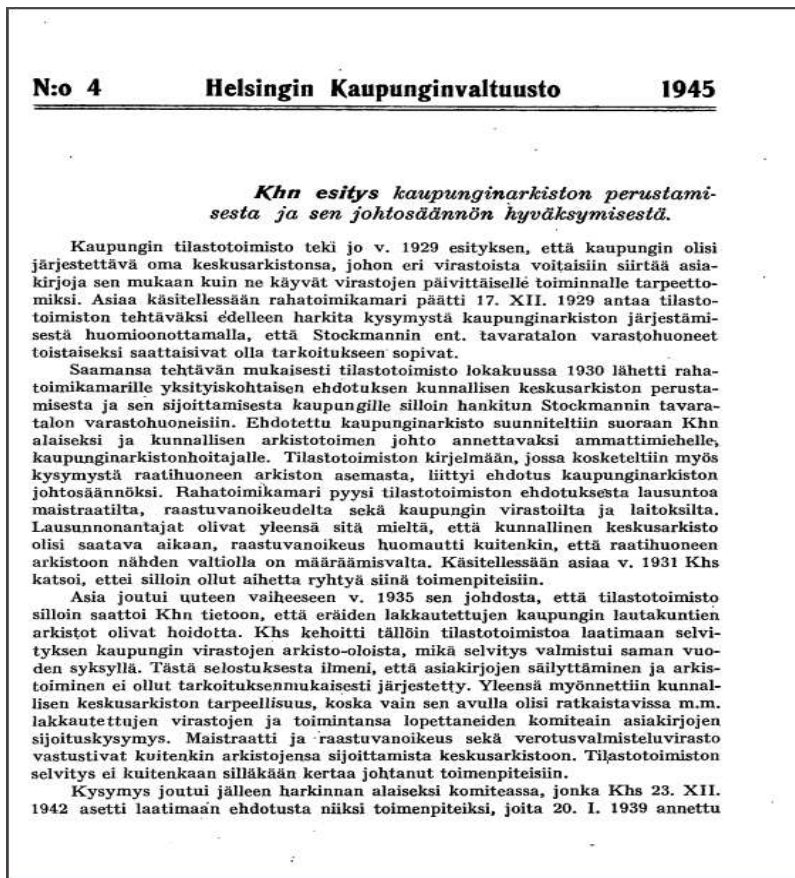
Päätöksenteko demokratisoituu

Lisää suuria muutoksia tapahtui vuosina 1917 – 1919 uusien kunnallislakien myötä. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus toteutui nyt myös kunnalliselämässä, mikä tarkoitti, että myös vähävaraiset saivat edustuksen valtuustoon ja naisistakin saattoi tulla valtuutettuja.

Vuonna 1927 uudistuksia jatkettiin ja viimeisetkin porvariston etuoikeudet jäivät historiaan. Uudistukset astuivat voimaan vuonna 1931 jolloin uusi kaupunginhallitus aloitti toimintansa. Kaupunginhallitus sai lakkautettavan rahatoimikamarin tehtävät ja maistraatin kunnalliset tehtävät. Maistraatille jäi erikoistuomioistuimen rooli ja muutamia muita viranomaistehtäviä, kuten vaalitoimitusten laillisuusvalvonta. Se tuli hoitamaan valtion tehtäviä kaupungeissa. Vuonna 1978 maistraatit valtiolistettiin ja lopullisesti ne lakkautettiin 1990-luvun alussa. Nimi annettiin vuonna 1996 aiemmin rekisteritoimistoksi kutsutulle valtion paikallishallintoviranomaiselle.

Kaupunginvaltuusto on edelleen kaupungin ylin päättävä elin, jolle kaupunginhallitus tekee esityksiä. Valtuusto on jakanut valtaansa eteenpäin sekä kaupunginhallitukselle että lauta- ja johtokunnille, jotta se voi keskittyä tärkeimpien kysymysten käsittelyyn.

Kaupunginhallituksella on kaupungin päätöksenteossa esittelijän ja toimeenpanijan rooli. Lisäksi se valvoo päätösten lainmukaisuutta ja edustaa kaupunkia esimerkiksi oikeudessa. Kaupunginvaltuusto valitsee kaupunginhallituksen kahdeksi vuodeksi kerrallaan.

Kuva 3. Kaupunginhallituksen esitys kaupunginarkiston perustamisesta.

Lauta- ja johtokunnat ohjaavat alaistensa virastojen ja laitosten toimintaa. Ne tekevät poliittiset päätökset joiden mukaan virastojen ja laitosten toimintaa kehitetään. Kaupunginvaltuusto valitsee lauta- ja johtokuntien jäseniksi poliittiset luottamushenkilöt neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Kaupungin päätöksentekoa tutkittaessa on hyvä selvittää ensin, millä tasolla päätöksiä on tehty, eli minkä tahon pöytäkirjoihin tai muihin asiakirjoihin kannattaa tutustua. Kaupungin toimintaa voi etsiä kätevästi ns. kunnalliskertomuksista (Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta -sarja), joissa on kuvattu kaupungin toimintaa ja päätöksiä vuosittain. Kertomuksiin on myös hyvät hakemistot, ja ne ovat asiakkaiden käytössä myös sähköisinä versioina Sinetti-arkistotietokannassa. Kaupungin palveluksessa olleita henkilöitä löytää vuosittain julkaistuista kunnalliskalentereista.